

Spontane dybdeintervjuer:

Strategisk interaksjon som sosiologisk forskningsmetode

Ida Marie Henriksen

Stipendiat

Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU

ida.marie.henriksen@ntnu.no

Gunhild Tøndel

Postdoktor

Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

gunhild.tondel@ntnu.no

SAMMENDRAG

Denne artikkelen utforsker hvordan forståelse av sosial interaksjon kan ligge til grunn for og utvikles gjennom bruk av spontane dybdeintervjuer som metode og metodologi i det offentlige rom. Dette gjøres gjennom analyse av skrevne observasjoner og feltnotater, både fra egne empiriske studier og andre forskeres refleksjonsnotater produsert i forbindelse med andre studier, men hvor samme metode og metodologiske perspektiv har vært benyttet. Deretter introduseres begrepet «interaksjonsdør» for å vise hvordan observasjon og spontane dybdeintervjuer kan være tett sammenvevde metodiske teknikker som understøtter hverandre under datagenerering, heller enn produsenter av ulike typer data.

Nøkkelord:

interaksjonsdør, interaksjonisme, dybdeintervju, observasjon, Goffman

SPONTANOUS IN-DEPTH INTERVIEWS: STRATEGIC INTERACTION AS A SOCIOLOGICAL RESEARCH METHOD

This article explores how understandings of social interaction can be important when performing spontaneous in-depth-interviews as a method and methodology, making the researcher simultaneously able to develop these understandings further. The case illustrated

here is spontaneous in-depth-interviewing in the public. We analyze written observations and field notes both from own empirical studies, and from other researchers studies where the same method and methodological perspective has been used. The term «interaction door» is introduced to show how observation and spontaneous in-depth-interviews are interwoven methodological techniques. They support each other during data generation, rather than being producers of different types of data.

Keywords:

interaction door, in-depth interview, observation, Goffman, interactionism

INNLEDNING

I kvalitativ forskning er intervju den desidert mest brukte metoden (Campbell, Quincy, Osserman og Pedersen, 2013; Tjora, 2012; Hammersley, 2008). Silverman (2005) og Ryen (2012) er kritiske til denne dominansen, og omtaler nåtidens epoke som intervjusamfunnet. De mener at dominansen blant annet fører til for stor oppmerksomhet mot menneskets indre liv og følelsenes forklaringskraft på bekostning av andre viktige sider ved sosialt liv. Begrepet «intervju» brukes da også synonymt med reporterens intervjuer på TV, hvor spørsmålet om «hva føler du nå» ofte lanseres før idrettsstjernen har fått igjen pusten. Tjora (2012) setter spørsmålsteget ved inflasjonen av intervjuer som trend, og hevder at man med fordel kan være mer kritisk til hvorvidt intervjudata svarer på det man ønsker å finne ut. Murphy, Dingwall, Greatbatch, Parker og Watson (1998: 120) omtaler denne kritikken mot intervju og det dominerende intervjusamfunnet som «the radical critique of interviews». Dette går ut på at den gjeldende kritikken ikke rettes mot intervju som dominerende kvalitativ metode, men intervjuets egenskaper. Ifølge Hammersley (2008: 90) kan kritikken mot intervju som metode oppsummeres med: Hvordan vet vi om informanten snakker sant? De mest kritiske hevder at intervju bare kan si noe om den sosiale interaksjonen som finner sted i intervjusituasjonen (se for eksempel Cicourel, 1964; Murphy, Dingwall, Greatbatch, Parker og Watson, 1998 for bred oversikt). Denne kritikken omfatter især forskning som tar for seg informantene som personer, hvor individuelle opplevelser, erfaringer og følelser hentes inn, forstås systematisk og deretter rapporteres om.

I denne artikkelen tar vi for oss forskningsdesign hvor *situasjonen* representerer forskerens analytiske enhet, som et svar på kritikken av intervjusamfunnet. I slike design kan en planlagt intervjusituasjon by på utfordringer. En omfattende stegvis planlegging kan for eksempel gjøre intervjusituasjonen fremmed eller fjern. Ved situasjonsutforskende problemstillinger og design kan forskeren dra nytte av *spontane dybdeintervju* som metode. Denne metoden lener seg både på intervjudata og aktiv bruk av observasjon. Dette kan øke empiriens gyldighet, da man «på stedet» får tak i tilgjengelige informanter som er en del av et avgrenset fenomen i en gitt situasjon.

Informantene er sentrale i metodedesignet til spontane dybdeintervjuer. Det er ikke snakk om triangulering hvor man samler data om ett fenomen fra ulike vinkler for deretter å «avdekke» en større bredde eller dybde om fenomenet (Silverman, 2005: 380). Spontane

dybdeintervjuer representerer heller en *metodekombinasjon* og en *metodisk utvidelse*, som tar interaksjon og observasjon mer på alvor, enn hva forskning basert på intervjuundersøkelser har en tendens til å gjøre. På bakgrunn av kritikken mot intervjusamfunnet og med kritisk blikk på hva intervju i seg selv kan fortelle oss om fenomenet i en situasjon, vil vi i denne artikkelen utforske spontane dybdeintervjuer som metode for å undersøke offentlige fenomener i våre hverdagsliv. Å rekruttere informanter i offentlige situasjoner kan oppfattes som vanskelig for forskeren, fordi man må bryte den sosiale ordenen (Goffman, 1959) og «fellesskapsfølelsen» (Tjora, 2013) i de situasjonene man ønsker å rekruttere fra. Vi ønsker å få innsikt i hvordan man kan forstå interaksjonen mellom forsker og informant i offentlige rom ved å svare på og se følgende problemstillinger i sammenheng: *Hvordan utføres spontane dybdeintervjuer? Hvor plasserer denne metoden seg innenfor kvalitative intervjuemetoder i det sosiologiske metodebiblioteket?*

Vi benytter feltnotater som empirisk grunnlag for å besvare og reflektere over disse problemstillingene. Herigjennom belyser vi viktigheten av at en teoretisk forståelse av sosial interaksjon ligger til grunn for spontane dybdeintervjuer, og at en slik forståelse også kan utvikles gjennom denne intervjuformen. Vi har tatt utgangspunkt i det offentlige rom med festivaler og kaféer som case, men spontane dybdeintervjuer som metode kan være like aktuelt for forskere som benytter ulike varianter av «skygging» (Czarniawska, 2007) eller «go-along» (Kusenbach, 2003). Her ligger en del av det metodiske bidraget i det spontane ved intervjusituasjonen.

Artikkelen starter med å forklare hva spontane dybdeintervjuer er og hvordan de teknisk sett utføres. Deretter presenterer vi hverdags sosiologi som kontekstuell ramme rundt utførelsen av metoden, etterfulgt av en kort introduksjon til Erving Goffmans metaforer. I analysen brukes teori fra hverdags sosiologien, samt inspirasjon fra Goffman, for å utforske den delikate mikrointeraksjonen og begrepet «interaksjonsdør» videre. «Interaksjonsdør» er utviklet i en tidligere analyse av amming på kafé (Henriksen 2015). Analysen gir en praktisk innsikt i hvordan man som forsker kan nyttiggjøre seg av strategisk interaksjon, både for å rekruttere informanter og gjenopprette det offentlige rommets sosiale orden etter endt intervju. Artikkelen avsluttes med en diskusjon rundt fordelene og utfordringene med å bruke spontane dybdeintervjuer som metode.

Spontane dybdeintervjuer

Vi bruker «spontane dybdeintervjuer» som betegnelse for intervjuer som er korte, avgrensede og spontane. De har samme oppbygning som fokuserte intervjuer, som er avgrenset på forhånd og går direkte i dybden på et fenomen uten å stille sensitive spørsmål (Tjora, 2012: 126). Spontane dybdeintervjuer gir forskeren mulighet til å avgrense forskningen, samtidig som teknikken tar hensyn til både informantens og forskerens tid.

Ifølge Kvale og Brinkmann (2009: 47, vår utheving) har dybdeintervjuer eller semistrukturerte intervjuer som mål å forstå et fenomen fra informantens ståsted, hvor man går *dypere* til verks enn i de spontane samtalene som oppstår i hverdagen. Slik vi forstår det spontane så er spontanitet ikke nødvendigvis tilfeldig, og det trenger heller ikke å være grunt eller overfladisk – som en motsats til det dype. Spontaniteten i spontane dybdeintervjuer må ikke forstås som en tematisk avgrensning av forskningsinteressen. Ved spontane dybde-

intervjuer brukes det en semistrukturert intervjuguide som gir spillerom for at informantene kan snakke relativt fritt, men som holder seg til fenomenet som forskeren vil undersøke. «Dybden» i denne metoden er forskerens strategiske nysgjerrighet på informantens konkrete erfaring med fenomenet i situasjonen hen befinner seg i (Tjora, 2017: 164).

Ordet «spontan» viser til at intervjuet ikke er avtalt på forhånd. Rekrutteringen skjer der og da – *i situasjonen* – med påfølgende intervju. Spontan, situasjonell rekruttering byr på en helt særegen utfordring ved spontane dybdeintervjuer som intervjuform. Rekrutteringsprosessen krever at forskeren bryter øyeblikkets gjeldende normer i situasjonen som undersøkes, ved å gå fra å være et tilfeldig individ på en sosial arena til å bli «en forsker som tar kontakt». Med andre ord innebærer rekrutteringsformen en endring i de tilstedeværendes gjeldende «felleskapsfornemmelse» (Tjora 2013: 122). Ved å bruke denne metoden, får forskeren mulighet til å tre inn i situasjonen som studeres. Dersom situasjonen tillater det, kan man som forsker ta med seg en laptop og skrive observasjonsnotater om en eller flere individer som inngår i fenomenet man ønsker å studere. Her er det hvordan de spiller ut sin *rolle* i situasjonen – for å bruke Goffmans terminologi – som gjør dem til aktuelle informanter for observasjon og påfølgende spontant dybdeintervju. Denne skjulte observasjonen som skjer i det offentlige rommet er det en etisk aksept for, ifølge Tjora (2012), så lenge man ikke noterer og presenterer informasjon som gjør at man kan identifisere de observerte. På den måten blir observasjonsnotatene anonymisert fortløpende uten å miste vesentlig informasjon.

Hammersley og Atkinson (1995: 142) påpeker at de første minuttene av intervjuet er viktige for å etablere en naturlig og god tone, og her spiller planlegging en stor rolle. I forbindelse med spontane dybdeintervjuer skjer etableringen av potensielle interaksjoner lenge før noen sier et ord. Som forsker tar man med diktafon, intervjuguide og samtykkeskjema før man på en hensynsfull måte nærmer seg informanten idet en såkalt «interaksjonsdør» oppstår, det vil si i de sekundene informanten er mottakelig for interaksjon. En interaksjonsdør kan oppfattes som lukket ved tydelige interaksjonsskjold (Goffman, 1963), men også som åpen eller at den står på gløtt hvor interaksjonen mellom forskeren og informanten bestemmer om den åpner eller lukker seg. Å kartlegge og strategisk bruke interaksjonsdøren utgjør kjernen i spontane dybdeintervjuer, noe vi i analysen beskriver mer i detalj. Etter å ha introdusert hvem man er, hva man forsker på og fått innpass hos informanten, spør man om tillatelse til å ta opp intervjuet på diktafon. Et viktig poeng er at diktafonen ikke ser ut som et gynekologisk verktøy, men gjerne er liten og diskret. Grunnet størrelsen virker den verken forstyrrende eller fremmed for informanten og andre som befinner seg i umiddelbare omgivelser. Dersom man har en god opptaksfunksjon på mobiltelefonen, kan man vurdere å bruke denne for ikke å skape mer avstand enn nødvendig. En mer profesjonell diktafon er et artefakt som i større grad knyttes til rollen som forsker, noe som kan gjøre intervjusituasjonen tydeligere. Vurderinger av hva som er passende verktøy, avhenger av *situasjonen* man befinner seg i. Her må forskeren prøve seg frem.

Forskjellen på spontane dybdeintervjuer og de mer kjente formene for «go-along»-observasjon (Kusenbach, 2003) – hvor uformelle intervjuer er en del av den etnometodologiske tradisjonen – er at førstnevnte metode krever at rekrutteringen er observasjonsstyrt og rekrutteringen i seg selv genererer data. De andre metodene utføres primært som deltakende observasjon. Vi henter inspirasjon fra etnografiske studier, men skiller oss fra dem ved at

de strekker seg over lengre tid. De spontane dybdeintervjuene er på sin side svært avgrenset med hensyn til tid og sted, og hvor det undersøkte fenomenet er mer konstant. Likheten mellom de uformelle intervjuene i etnometodologien og de spontane dybdeintervjuene er at begge har til hensikt å få innblikk i hvordan informantene opplever og reflekterer over sine handlinger (Wadel, 2011). Ifølge Hammersley og Atkinson (1995: 138) tar intervjuene i etnometodologisk forskning utgangspunkt i spontane, uformelle samtaler på steder hvor man ikke hadde sett for seg å gjøre intervjuer. På grunn av *situasjonen* passer det likevel å gjøre uformelle intervjuer på disse stedene hvor målet med de uformelle samtalene er å utarbeide en semistrukturert intervjuguide (Handwerker, 2001). Forskere som utfører deltagende observasjon som «go-along», er allerede i en etablert interaksjon med informanten.

Spontane dybdeintervjuer viser hvordan man som forsker ser på deltagende observasjon og intervjuer som sammenkoblede metoder heller enn å vurdere dem som to separate metoder. Ved observasjon foretar forskeren en umiddelbar «report building», som ofte blir referert til i etnometodologien (Miller og Glassner, 2004: 133). En slik rapportbygging innebærer å observere aktuelle informanter og bli bevisst på deres handlinger og rutiner, og bedrive «small talk» med dem (Miller og Glassner, 2004). Gjennom «small talk» viser man genuin interesse for informantene og bygger tillit til dem. Ifølge Czarniawska (2007: 23) beskriver forskningslitteraturen sjelden hvordan man som forsker går fra en skjult, deltagende observasjon til å rekruttere informanter «på stedet» gjennom «small talk», og til å etablere en relasjon med dem (Czarniawska, 2007: 23). Spontan dybdeintervjuing nødvendigvis gjør at forskeren reflekterer mer over denne overgangen enn ved andre intervjuformer.

Videre gjør vi rede for hvordan vi bruker strategisk interaksjon som forskningsmetode i det offentlige rom, hvor vi først forklarer hva det vil si å observere hverdagslivet og hvorfor vi gjør dette. Vi gir også en innføring i Goffmans teoretisering for å vise hvordan vi bygger opp det metodiske konseptet «interaksjonsdør» som aktivt kan brukes under datainnsamlingen.

Å OBSERVERE HVERDAGSLIVET, FOR SÅ Å UNDERSØKE DET

Vi er alle nære og fjerne deltakere i individers hverdag. Hverdagen kan sies å representere fundamentet i vårt sosiale liv, og sentrum i vår eksistens (Jacobsen, 2009). Den forteller noe om hvem vi er og hvor i verden vi hører til (Pink, 2012: 143). Å studere hverdagen kan med andre ord antas å være studier av «vanlige mennesker i ferd med å gjøre vanlige ting», uten at vi her definerer hva et «vanlig menneske» eller en «vanlig ting» er og kan være (Persson og Sellerberg, 2011: 240). Slik kan hverdagssosiologi høres ut som en lett tilgjengelig og enkel tilnærming til studiet av det sosiale liv, men vi vil påstå det motsatte. Hverdagssosiologiske studier kan representere en særlig utfordrende form for sosiologisk forskning (Scott, 2009).

I empiriske analyser av hverdagslige fenomener, problematiseres gjerne hverdagens enkelhet og umiddelbare nærvær. Det kan virke som om enkelheten og nærværet smuldrer opp idet man prøver å identifisere disse fenomenene. Eksempelvis er det ikke uvanlig at forskeren opplever avgrensningene for hvilke sosiale fenomener som inngår i hverdagen eller ikke som utydelige eller tvetydige under forskningsprosessen. Som Scott (2009)

påpeker, stiller hverdags sosiologiske studier spesifikke krav til analytikerens blikk. Man må kunne se det intime og detaljerte i det hverdagslige med kontrollert distanse. Samtidig må man kunne identifisere interessante, lokale situasjoner og praksiser som del av «et større bilde». Det lokale tar alltid del i større strukturer, det være seg i det organisatoriske, institusjonelle, nasjonale, globale og så videre. For å snu på det, kan man si at disse strukturene alltid befinner seg i det lokale. Dette innebærer at det man tar for gitt i det hverdagslige, er langt fra trivielt. I det tilsynelatende trivielle finner man for eksempel samfunnets mektige forbindelser mellom det ordinære og det ekstraordinære. Hverdagens avgrensede situasjoner – fra et møte eller en arbeidsstund på kafé til en stille stund med et ammende barn – blir dermed viktige uttrykk for samtidens organiserte liv.

Sosiologien studerer hverdagslige, empiriske fenomen ved hjelp av en rekke teoretiske tilnærminger, fra Lefebvres dialektiske marxisme (se for eksempel Goonewardena, Kipfer, Milgrom og Schmid, 2008) til Lyman og Scotts (1989) sosiologi om det absurde. Det er særlig etnometodologien og den symbolske interaksjonismen som er kjent for sine bidrag til studier av det hverdagslige. I Norge kjenner vi godt til hverdagslivet slik det empirisk ble presentert av Marianne Gullestad (1989: 18) som «den daglige organisering av oppgaver og virksomheter», i Vilhelm Auberts (1985) studie av «hverdagslivet som erfaring og livsverden» og i Cato Wadels (1979, 1983) studier av «hverdagsarbeidet». Felles for disse forskerne er at de tar utgangspunkt i det ikke-reflekterte, rutinemessige, repetitive og rytmiske ved hverdagen som empirisk fenomen. Ved å utforske sosiale handlinger som individer tar for gitt, men ofte utfører, kan man for eksempel studere tema som sosial regulering og kontroll samt hvordan normer og sanksjoner dannes, utøves og eventuelt forsvinner (Neal og Murji, 2015). I Garfinkels (1967) etnometodologi står *reproduksjon* av samfunnets normer sentralt, noe som skjer gjennom individers rutinemessige repetisjon av tidligere handlinger.

Etnometodologiske og interaksjonistiske studier av hverdagslivet bygger ofte på et naturalistisk premiss, som innebærer at forskeren tar utgangspunkt i at man kan studere den sosiale verden i naturlige omgivelser (Tjora, 2012). Når man som forsker for eksempel studerer hverdagslivet på kaféer hvor folk ammer, antas det at man kan si noe mer generelt om holdninger til offentlig amming i Norge (Henriksen, 2015). Videre har slike studier gjerne teoriutvikling som siktemål. Teorien brukes både til å utforme, korrigere og forstå forskerens atferd i felten samt til å observere informantens sosiale atferd. I tillegg har forskere innenfor disse teoretiske retningene ofte et stort behov for å forstå egen forskerrolle. Dette kan tolkes som en konsekvens av nærheten man opparbeider seg til informantene under forskningsprosessen eller konteksten som informantene befinner seg innenfor. Når relasjonene mellom forsker og informant er etablert, kan man for eksempel risikere å «bli med» på informantens oppturer og nedturen underveis i observasjonen (Fangen, 2011: 37). Ved spontane dybdeintervjuer kombinert med observasjon, er forskerens blikk rettet mot *situasjonen* som aktøren befinner seg i, og man kontakter sjelden informanten i etterkant. Dette metodiske designet innebærer at forskeren kan tilbringe mye tid sammen med informantene, fordi de befinner seg «under samme tak» eller i samme situasjon over lengre tid – ofte før intervjuet gjennomføres. Videre medfører dette at forskeren kan bli godt kjent med situasjonens sosiale kontekst.

Før rekrutteringen finner sted, er denne kjennskapen asymmetrisk mellom forsker og

øvrige gjester på kaféen. Forskerens blikk på det organisatoriske livet er mer systematisk arbeidende enn de andre gjestene, da man som forsker har en annen agenda på kaféen. Da førsteforfatter gikk inn i kaféen, var hun fullstendig deltakende observatør. Idet hun gikk bort til og foretok et intervju med en kafégjest, ble hennes rolle som forsker avslørt for vedkommende. I tillegg ble hun ofte avslørt av de andre kafégjestene. Dette førte til en overgang fra skjult til åpen observasjon, fra å være fremmed til å bli en «interaktiv observatør». Med «interaktiv observatør» mener vi en observatør som både er observerende og deltakende, slik Tjora (2012: 56) typologiserer observatørens roller i feltarbeid. Denne overgangen i forskerens rolleskifte er spennende å utforske fra et mikrososiologisk perspektiv, noe vi videre skal ta for oss.

Å bruke Goffmans metaforer til metodeutvikling

Goffman (1959) bruker en teatermetafor for å beskrive vårt sosiale liv, hvor dramaturgi beskriver hvordan vi spiller ut forskjellige roller i sosial interaksjon, noe som er avhengig av hvilke scene vi står på. Kjente metaforer fra hans dramaturgiske tilnærming er *front stage*, som beskriver hvordan individer presenterer seg selv foran et publikum ved å utspille en gitt rolle, samt *back stage*, som viser til at man kan slappe av og være fri fra de forventningene man ellers møter «på scenen» (Jacobsen og Kristiansen, 2015). Vi henter inspirasjon fra Goffmans (1959, 1963) analyser av hvordan man opptrer i det offentlige og dramaturgien med hensyn til hvordan man presenterer seg selv. Konseptet «interaksjonsskjold» viser til hvordan vi bevisst kan ta opp en avis eller se ned på mobiltelefonen for å signalisere til andre at vi ikke er interessert i *fokusert interaksjon* (Goffman, 1963). Goffmans interaksjonsorden sier noe om hvordan interaksjon mellom individer ansikt-til-ansikt legger grunnlaget for den eksisterende sosiale ordenen vi befinner oss i. Hans studier av sosial interaksjon gir ikke direkte tilgang til store mengder empiri, men likevel fremstår analysene som forankret i brede, empiriske observasjonsstudier – som om han aldri la fra seg forskerens analytiske og teoriutviklende blikk (Jacobsen og Kristiansen, 2015). Goffmans metaforer får oss til å betrakte oss selv fra utsiden, hvor man blir bevisst på at egne subjektive handlinger ikke er like unike som man ønsker at de skal være (Lemert og Branaman, 1997).

Studiene til Goffman oppnår gyldighet gjennom gjenkjennbarheten i slutningene som trekkes, og konseptene blir hele tiden empirisk og teoretisk testet. Andersson (2016) beskriver Goffmans konsepter som gode å tenke med, noe Thagaard (2006) også gjør ved å vise nytten av å bruke et dramaturgisk perspektiv på intervjuing. Her har relasjonen mellom forsker og informant stor betydning for intervjusituasjonen hvor de instrumentelle og interaksjonistiske sidene spiller sammen på ulike måter, avhengig av de forskjellige rollene man inngår i som forsker og informant (Berg, 2001). Diktafonen og intervjuguiden er artefakter som hjelper forskeren med å spille ut sin rolle. Gjennom å analysere en situasjon hvor førsteforfatter ble flau av å spørre om lov til å intervju, forstår vi denne flauheten som en *self-conscious emotion* (Tangney og Fischer, 1995). Følelsen oppstår fordi man er bevisst på at man bryter kafélivets normer og uskrevede regler ved å spørre om intervju. I det følgende ser vi nærmere på hvordan forskere som utfører spontane dybdeintervjuer tilpasser seg de sosiale omgivelsene i felten, samt hvordan forskerne både aktivt og mindre bevisst

kan bruke observasjon til å finne såkalte *interaksjonsluker* (Henriksen, 2015). I denne artikkelen bruker vi «interaksjonsdør» som begrep: Interaksjonsdøren viser her til de samme egenskapene som luken, men fremhever at en dør er mer tydelig åpen eller lukket enn en luke.

Arbeidet med å finne slike «dører» har flere formål, blant annet å oppnå høyere suksessrate ved informantrekruttering, og å skape en god ramme for intervjuet og generering av data. Observasjoner av hvordan interaksjonsdører oppstår, brukes og avsluttes er interessante i seg selv, som uttrykk for skapende hendelser i en større sosial orden som individet befinner seg innenfor. De kan gi forskeren viktige idéer til innspill og spørsmål under intervjuet. Ikke minst kan slike observasjoner også bidra med kontekstuell dybde til intervjumaterialet. Interaksjonsdører representerer i denne sammenheng de *øyeblikkene* hvor informanten er tydelig åpen for interaksjon, uten å vise tegn til interaksjonsskjold (Goffman, 1963). Den påfølgende analysen er delt inn i tre deler, og følger fasene for hvordan de spontane dybdeintervjuene arter seg og påvirker det eksisterende kaféfelleskapet; i) *interaksjonsdør*, ii) *ubalansert interaksjon* og iii) *sceneskiftet*.

INTERAKSJONSDØR

Se for deg at du sitter på en kafé med formål om å rekruttere informanter til et forskningsprosjekt om kaféen som arbeidsplass. Svært diskret studerer du alle gjestene nøye, gjerne over en bestemt tidsperiode. Beslutningen om hvem du bør kontakte og når det passer å ta kontakt, vil avhenge av situasjonen(e) som utspiller seg i kafélokalet. For å iverksette en strategisk og formålsrettet interaksjon, kartlegger du aktivitetene som finner sted. Du forsikrer deg om at den utvalgte informanten samtykker til rekruttering, og at det spontane intervjuet lar seg gjennomføre. Med andre ord venter du på at interaksjonsdøren skal åpne seg. Hvordan dette øyeblikket kan identifiseres, er du usikker på. Dersom forskeren observerer individets kroppsspråk og plasseringsarbeid i kafélokalet over tid, kan hen utvikle relativt nyansert kunnskap om når man bør kontakte individer og dermed lykkes med rekrutteringen. Dette er en teoretisk innstilling til det å rekruttere informanter.

Begrepet interaksjonsdør viser til dører som gjerne oppstår idet individet signaliserer *pauser* i aktiviteten som hen inngår i (Henriksen, 2015). De som sitter og jobber på kafé kan for eksempel signalisere pause ved å strekke armene over hodet eller se tilsynelatende fornøyd ned på laptopen, uten å fortsette med tasting (Henriksen og Tjora, 2016). Det kan også være den lille pausen en mor har, idet hun slutter å amme og venter på at babyen skal rape. En pause kan også markeres ved at kafégjesten kikker opp fra eget bord med et «tomt blikk», som beskrevet i følgende observasjonsrapport:

En ung gutt i 20-årene sitter og trykker på iPhone sin, han har øretelefoner i ørene. Han har bestilt seg en take-away kaffe og noe å spise. Han er veldig opptatt med telefonen. Han sitter alene på et firemannsbord ... Etter å ha trykket intenst på mobilen i fem–ti minutter, ser han opp og ut i rommet. Jeg lurer på hvordan jeg skal nærme meg ham uten å gå over privatlivets grenser.

Dromedar Kaffebar, Trondheim, 2012

Den unge mannen som beskrives i rapporten, illustrerer en typisk situasjon hvor han tar en pause og sender fra seg et signal ved å se opp fra mobiltelefonen sin. Beskrivelsen er hentet fra en av de første observasjonene til førsteforfatter i et større forskningsprosjekt om sosial interaksjon på kafé. På dette tidspunktet hadde hun ikke identifisert slike handlinger som interaksjonsdører. Etter påbegynt analyse av tidligere og senere observasjonsnotater fant hun imidlertid beskrivelser av flere lignende hendelser, som for eksempel i forbindelse med denne observasjonen fra en kafé i Canterbury i England:

Jenta foran meg strekker på seg. Klør seg på ryggen og drikker resten av latte'n sin. Det ser ut som hun fryser litt, og jeg burde i grunnen bare gå frem og slå av en prat. Det er lettere å avbryte noen som ser ut til å slite med konsentrasjonen enn noen som er dypt konsentrert.

Costa Coffee i Canterbury, 2014

At jenta strekker på seg, signaliserer at hun er ledig ett sekund eller to. Observatøren kan ikke med sikkerhet vite at hun har tid til overs, men når dette kroppsspråket kombineres med et «tomt blikk», oppstår det ofte en pausesituasjon. I observasjonsrapporter om kafégjesters kroppsspråk, oppstår tomme blikk regelmessig. De kan også fremsettes, som etter en lang strekk. I dette øyeblikket er muligheten stor for å oppnå kontakt med vedkommende. I flere observasjonsrapporter registrerte førsteforfatter hvordan kafégjestene oppretter et «interaksjonsskjold» som hindrer henne i å ta kontakt (Goffman, 1963). Et eksempel fra en observasjon på Dromedar Kaffebar i Trondheim i 2012, viser hvordan «interaksjonsskjoldene» kommer til syne: «Jenta løfter blikket, ser tankefullt ut i luften og fortsetter å skrive. Hun er dypt konsentrert, og jeg sliter litt med å finne et tidspunkt å spørre om intervju på.» Det er dette signalet om å være opptatt som illustrerer at hun ikke er tilgjengelig for spontan interaksjon. Hvem har vel ikke tatt opp avisen eller mobilen for høflig å ignorere en bekjent på bussen og t-banen? Festivalforskerne som brukte spontane dybdeintervjuer som metode, forklarte hvordan de brukte interaksjonsdører til å avgjøre om de skulle prøve å rekruttere festivaldeltakere til intervju eller ikke. De oppsøkte festivaldeltakere som ikke så ut til å være opptatt, noe som vil si at de ikke satte opp sine interaksjonsskjold. «Ikke å se opptatt ut» innebar her at festivaldeltakerne stod alene og ikke hadde mat i hendene, eller at de på annet viste tegn til å være tilgjengelige. Festivalforsker Levang utdyper dette:

Jeg valgte å oppsøke folk som stod i ro, ventet på noen eller hadde satt seg ned. Dette fordi jeg anså det som mer sannsynlig at de hadde tid til å snakke med meg. De virket mindre stresset; det at de satt eller stod i ro gjorde dem lettere å huke tak i istedenfor å løpe etter folk som hadde en konsert og lignende de skulle rekke. Etter å ha forsøkt å stoppe folk som var i bevegelse, fikk jeg på en måte også bekreftet disse tankene. Så ja, det var nok fordi jeg oppfattet [disse personene] som mer tilgjengelige.

Festivalforsker Levang

Personene som så travle ut, ville ikke la seg intervju. Det kan forstås ut ifra åpenbare faktorer som at de skulle rekke noe, eller at de satte opp tempoet for å slippe forespørsel om å bli intervjuet. Det er interessant at Levang kontrasterer spontane dybdeintervjuer på festival med de som ble utført på kjøpesenter, hvor individene i større grad oppholder seg for å utføre et tidseffektivt ærend. Dette ble oppfattet som mindre hyggelig enn på festival: «Jeg har tidligere gjort 'uteintervjuer' for en [oppdragsforsker] på diverse kjøpesenter i Trondheim. Det var betraktelig mindre hyggelig fordi folk svarte surt, ignorerte deg og nærmest 'dyttet' deg bort». Levang viser her at det kan oppleves som mindre lystbetont å gjøre rutinemessige spontane dybdeintervjuer i en folkemasse, da det ofte fører til negativ respons.

Uansett hvem forskeren avbryter – fra forbipasserende på festival eller kjøpesenter til gjester på en kafé – så kan følelsen av ubehag være til stede. Forskeren utfører en handling som man i utgangspunktet ikke ville ha gjort, fordi den strider imot den aktuelle settningens sosiale orden (Goffman, 1967). Å lete etter interaksjonsdører og dechiffere «interaksjonsskjold» kan gjøre rekrutteringsoppgaven enklere for forskeren, og gi mer detaljert kunnskap om den sosiale aktiviteten som informanten inngår i.

Ubalansert interaksjon

Når man har identifisert en interaksjonsdør, handler det om å gripe den. Å kontakte en fremmed person uten et umiddelbart synlig «interaksjonspåskudd» kan virke utfordrende (Henriksen og Tjora, 2014). I forbindelse med rekrutteringen av informanter, må forskere som anvender den spontane intervjuformen ofte arbeide med en lav terskel for å opprette første kontakt med de foreløpig fremmede. I starten av datainnsamlingen opplever man ofte seg selv som «rusten», og man må forberede seg mentalt på å ta kontakt. Observasjonsrapporten nedenfor er hentet fra notater gjort på Costa Coffee i Canterbury, som forteller om hvordan førsteforfatter aktivt trer inn i forskerrollen og spiller den ut:

Ved vindusrekken sitter det to unge mennesker: en mann med hodetelefoner i ørene, og foran seg har han ei som sitter og leser forelesningsnotater. Jeg føler meg mer hjemme på kaféen nå enn sist, og tenker at jeg i dag må komme over terskelen for å gå bort og intervju. Jeg har jo dusjet og sminket meg. Det er bare å ta på seg forskerdrakten og spille rollen. Kvinnen sitter her til kl. 11.10, deretter begynner hun å pakke sammen. Idet hun gjør seg klar til å dra, går jeg bort for å spørre om jeg kan gjøre et intervju. Dette er hun positiv til, hvis det går fort, ettersom hun har en eksamen.

Costa Coffee, Canterbury, 2014

Dusjing og sminking er en personlig handling som forskeren gjør til daglig, mens i situasjonen, som rapporten beskriver, handler dette om hvordan forskeren presenterer seg selv som forsker. Hun vurderer seg selv fra utsiden for å ta kontroll over egen inntrykksforvaltning (Goffman 1959). Som konklusjon er hun ferdig utrustet til å spille profesjonell forsker, og hun har gjort forberedende arbeid for å minimalisere muligheten for en eventuell avvisning fra den fremmede. Ønsket om å fremstå presentabel virker som en viktig faktor for at forskningsprosjektet skal bli tatt seriøst, i en setting hvor nervøsitetsens verbale og kropps-

lige språk kan være lett synlig og til hinder for rekrutteringen. I følgende rapport beskriver samme forsker hvordan dette oppleves:

Jeg ser at han gjør seg klar til å dra. Han ser ikke ut til å ha dårlig tid, han trykker på mobilen sin før han setter kursen mot toalettet. Jeg tenker at han er en perfekt informant, men jeg kjenner jeg er nervøs. Hvordan få tak i ham uten at de andre kafégjestene synes det er pinlig? Jeg sjekker at jeg har diktafonen med og tenker at jeg kan huke tak i ham idet han går forbi. Han kommer nærmere, men idet han går forbi stiger pulsen min, og jeg feiger ut. Jeg vet av erfaring fra tidligere intervjuer at det er det første intervjuet som er det verste. Det er også avgjørende for min egen forskerselvtilitt at jeg får et 'ja' på første forsøk.

Costa Coffee, Canterbury, 2014

Situasjonen viser en tydelig interaksjonsdør. Førsteforfatter vet at hun mest sannsynlig ville fått et intervju, men her er det ikke informanten som stopper henne – det er hennes egen nervøsitet for å bryte gjeldende normer. Terskelen for å bryte det subtile fellesskapet som allerede eksisterer på kaféen, sitter langt inne for forskeren – selv om hun gjør det i forskningens tjeneste (Tjora 2013: 109). Ifølge Goffman (1956: 270) fungerer følelsen av pinlighet som en sanksjon som fører til at individet vil tilpasse seg den sosiale situasjonen. Ved å utføre den pinlige handlingen blir man stadig tryggere i hvordan rollen skal spilles ut, og man får dermed kontroll på situasjonen.

Sceneskiftet

Etter at forskeren har gjennomført et spontant dybdeintervju og rollen som forsker dermed er avslørt, vil det være relativt vanskelig å gå tilbake til status «pre». Kaféens sosiale orden har endret seg, men alle kafégjestene har ikke nødvendigvis fått med seg rolleskiftet som forskeren har foretatt. I tillegg kan intervjuet ha fremstått som en vanlig samtale mellom bekjente, så fremt hen ikke tar med seg mange rekvisitter til intervjuet som kan avsløre forskerrollen. Samtidig vil forskerens behov for å gjenopprette rollen som én av mange fremmede på kafé være viktig, da hen ofte ønsker å observere mer og rekruttere flere informanter. Denne gjenopprettingen kan være mer eller mindre bevisst og gjøres på ulike måter: «Han har lukket pc-en og ser tom ut i blikket før han drikker kaffe. Jeg bestemmer meg for å intervju ham, og han blir informant x. I det jeg går tilbake på plassen min, reiser han seg og forlater stedet» (Bibliotek-kaféen, Trondheim, 2012). Det var forskeren som først gikk tilbake til sin opprinnelige plassering i kaféen. Deretter gikk informanten. Idet individene forlater hverandre, foretar de et *sceneskifte* i henhold til det Goffman (1959: 212) omtaler som «dramaturgisk lojalitet». I situasjoner hvor et individ avviser forskerens spontane intervjuforespørsel, blir individets samarbeid i avvisningsprosessen ekstra prekær. Idet forskeren tar kontakt med andre kafégjester, må denne interaksjonsordenen – på sitt mest detaljerte, mikroskopiske nivå – etableres på nytt. Med andre ord må nye forventninger etableres, noe som kan gjøres ved at forskeren søker gjenoprettelse av balansen i fellesskapet på kaféen. Dette kan gjøres ved at forskeren kan plassere seg et annet sted i lokalet, både for egen og for informantens del.

FRA FULLSTENDIG DELTAKENDE TIL INTERAKTIV OBSERVASJON

I rollen som «kafégjest» er forskeren til stede på samme måte som alle de andre gjestene i kafélokalet, og er både i nær og fjern interaksjon med disse. Selv om kafégjestene og de ansatte på kaféen utgjør en sosial samling, deltar ikke forskeren i denne samlingen på lik linje med resten fordi vedkommende er bevisst sin egen observatørrolle (Goffman, 1963). Så lenge forskeren forholder seg til samlingen i observatørrollen *fullstendig deltaker* og skriver notater uten å forstyrre de andre kafégjestene, fremstår forskeren som en ordinær kafégjest som sitter og arbeider med laptop. Når forskeren skriver feltnotater på laptopen, blir hen en «naturlig» del av miljøet i denne konteksten. I andre kontekster hvor en laptop er mindre «naturlig» å bruke, må forskeren tilpasse seg og måten datainnsamlingen gjøres på. Idet forskeren spør om å intervju en utvalgt kafégjest, kan hen påvirke den gjeldende «fellesskapsfølelsen» på kaféen (Tjora, 2013), ved at fellesskapet ikke lenger er symmetrisk. Forskere som foretar rekruttering til spontan intervjuing avslører sin rolle som forsker, både til den som får forespørsel om intervju og til andre tilfeldige individer som er til stede. Denne mikrointeraksjonistiske avsløringen og effektene den kan ha for stedets midlertidige sosiale dynamikk, er interessant både i teoretisk og empirisk forstand.

De tre fasene vi beskrev tidligere, kan knyttes til Goffmans beskrivelse av *strategisk interaksjon* hvor man evaluerer «the other's moves», observerer «the operational code» og vurderer «the opponent's resolve» (Goffman, 1969; Jacobsen og Kristiansen, 2015). I motsetning til Goffmans (1969) teoretiske definisjon av begrepet, handler strategisk interaksjon som *metode* om hvordan *en spiller* (her: forsker) forholder seg til en annen spiller (her: kafégjesten eller festivaldeltakeren) under en skjult observasjon som blir åpen. Altså, idet forskeren tar kontakt med spiller II, går hen fra ufokusert til fokusert oppmerksomhet. Dette er basert på planlegging og nøye kalkulering av hvilke handlinger som mest sannsynlig representerer spiller II sin neste foreteelse.

Selv om forskerens rolle som observatør og forsker i utgangspunktet er skjult og forskeren opptrer som en ordinær kafégjest, kan man vurdere relasjonen mellom forsker og informant – samt de andre kafégjestene og andre mer perifere spillere – som ujevn. De andre kafégjestene forholder seg til forskeren som kafégjest. De observerer forskeren uten å gi vedkommende mer enn *høflig uoppmerksomhet* (Goffman, 1963). Forskeren forholder seg til kafégjestene som forsker, og tar i bruk aktiv observasjon av utvalgte kafégjester. Etter å ha avslørt sin rolle som forsker, er det ikke mulig å gå tilbake til å spille den ordinære rollen som kafégjest. Da må det i så fall skje endringer i rommet som kan innebære eksempelvis at spiller II – i rollen som «fullført informant» eller «person som har avvist forskerens forespørsel» – forlater kaféen. En annen endring kan være at forskeren forlater kaféen eller endrer sin plassering i lokalet, og dermed kan gå tilbake til skjult observasjon i påvente av at kafégjestene skal byttes ut.

Forskeren kan gjerne veksle mellom å bruke disse strategiene, og kan oppleve at det oppstår et taust samspill mellom kafégjestene og seg selv hvor den enes strategivalg påvirker den andres. Da førsteforfatter antok at informanten skulle forlate kaféen, satte hun seg ofte tilbake til sin opprinnelige plassering. Dersom informanten hun intervjuet observerte at hun tok på seg jakken, kunne det virke mer sannsynlig at informanten ville bli sittende på kaféen. Denne handlingen skapte en forventning om at det var forskeren som skulle gå,

en handling som kan virke triviell sett fra en forskers ståsted. Her bidrar imidlertid forskerens analytiske vurdering av situasjonen til å gjenopprette den sosiale ordenen i kafélokalet som hen tidligere forstyrret. Dette innebærer at man som forsker må legge merke til detaljene ved situasjonen som forskes på. Forskning på offentlige arenaer er utfordrende, både for forskeren som må bryte gjeldende normer, og for informanten som må avkode den nye situasjonen. For å kunne tolke situasjonen må man som forsker være bevisst på Goffmans (1959, 1963) metaforer, noe som igjen øker muligheten for positiv rekruttering av aktuelle informanter.

Den sosiale ordens moral

Man befinner seg sjelden i en kontekst som ikke er sosiologisk interessant, og det er vanskelig å skille «hvor livet ender og forskningsmetoden begynner» (Black, 2015: 821). Inspirasjonen til hva som kan bli det neste forskningsprosjektet kan oppstå i private settinger, eksempelvis på kafé med familien eller ved middagsbordet hjemme. Enhver sosial setting har potensial for ny innsikt, selv om forskeren ikke nødvendigvis vet hva dette kan være. Denne innsikten kan være vanskelig å artikulere, og det observerte preger forskerens forståelse av det aktuelle fenomenet (Fangen 2011: 39). Konseptet interaksjonsdør oppstod idet førsteforfatter analyserte egne observasjonsnotater. For å undersøke om dette konseptet var gjeldende for flere, var refleksjonsnotater fra festivalforskere som tok i bruk spontane dybdeintervjuer av betydning. Ved bruk av spontane dybdeintervjuer som metode, må man som forsker være bevisst sitt etiske ansvar når det gjelder vektleggingen av forskerens utbytte av spontane dybdeintervjuer og forstyrrelse av den sosiale orden.

Det offentlige rom karakteriseres av forskjellige grader av og former for privatliv. Selv om en kafé anses som en offentlig plass hvor alle kan ferdes, er den juridisk sett en privat eiendom. På kafé finner man både «den travle handleren» og «den åpne festivaldeltakeren» (Levang mfl., 2017). Den førstnevnte er mer tilbøyelig til å takke nei til et intervju, fordi hen er på vei fra A til B. Festivaldeltakeren er i større grad åpen for å snakke med fremmede, siden den kontekstuelle rammen på festivalen preges av en *generøs oppmerksomhet* (Tjora, 2013: 284). De kontekstuelle forskjellene i disse offentlige rommene er noe av det en forsker blir bevisst på gjennom observasjonene. Ved å bruke observasjonsnotatene til å identifisere de uskrevne reglene som gjelder i situasjonen man ønsker å undersøke, får man en unik mulighet til å gå i dybden av det fenomenet man undersøker. Deretter kan man gjennom spontane dybdeintervjuer teste antakelser og utvide horisonten, hvor rekrutteringen til dette skjer ved å kartlegge hvilke interaksjonsdører som gjelder i situasjonen. I en interaksjonistisk ramme tvinges detaljerte observasjoner frem gjennom en metodologisk konsistent anvendelse av spontane dybdeintervjuer.

Spontane dybdeintervjuer er en metode som svarer på kritikken mot «intervjusamfunnet» (Silverman, 2005), hvor intervjudata brukes uten særlig grad av kontekst for intervjuene. Med utgangspunkt i tykke og detaljerte beskrivelser av informantenes handlinger, kan man utforme en semistrukturert intervjuguide som gir innsikt i det sosiale fenomenet heller enn å avdekke *fortellingen om* det. Spontane dybdeintervjuer som metode frigir også forskerens ressursbruk med hensyn til tid, noe som gjør det mulig å rekruttere et større antall informanter.

STRATEGISK INTERAKSJON SOM FORSKNINGSMETODE

Under gjennomføringen av spontane dybdeintervjuer, bidrar observasjon av informanter til å generere et godt tilpasset utvalg med få avslag. Samtidig utvikler forskeren sine egne ferdigheter som observatør. Gjennom økt fokus på interaksjonsdører, forholder forskeren seg mer sensitivt til både datagenereringens praktiske aspekt med effektiv rekruttering av informanter samt analytisk – for eksempel når det gjelder hvordan man kan skille mellom situasjoner og situasjonsforankrede prosesser. I denne sammenheng bør spontane dybdeintervjuer og observasjon forstås som teknikker hvor ulike typer empiri genereres, til tross for at begge er direkte knyttet til empiriske detaljer i de samme situasjonene.

Det interaksjonistiske perspektivet ligger til grunn for forståelsen og bruken av dybdeintervju og observasjon som metode, hvor disse er støtte for hverandre i den konkrete datagenereringen. Videre fremstår utfordringene for den enkelte informant som svært små, etter hva vi kan bedømme, fordi oppmerksomhet rettet mot interaksjonsdørene skaper større sannsynlighet for *interaksjonelt behag* enn ubehag i kontaktøyeblikket. Den største utfordringen for suksess består først og fremst av forskerens eventuelle tilbakeholdenhet, som kan begrense rekrutteringens og intervjusituasjonens nødvendige spontanitet. Som førsteforfatter erfarte, kom tapt mulighet til rekruttering oftere da hun fokuserte på sin egen opptreden og mentale forberedelser til å stille en utvalgt kafégjest spørsmål om samtykke til intervjuing. Samtidig ga bevisstheten om interaksjonsskjold (Goffman, 1963) og viktigheten av å finne de avgjørende interaksjonsdørene innsikt i hvorfor noen av slo å svare på spørsmål. Selv når informantens sosiale komfort er sikret, kan man aldri garantere at forskeren opplever det samme. Ved å være bevisst på dette og dermed ha kontroll over interaksjonen med informanten, øker sannsynligheten for å lykkes som forsker i en situasjon hvor det er forsker selv som kan tape ansikt.

Spontane dybdeintervjuer som metode gir forskere, som i vårt tilfelle undersøker ikke-sensitive fenomener i offentlige rom, muligheten til å rekruttere informanter som tar del i situasjonen eller fenomenet man ønsker å forstå. Hammersley (2008: 99) trekker frem at man må være kritisk til hva informantene faktisk kan svare på. Murphy mfl. (1998) påpeker at forskerens rolle i situasjonen må tas med i analysen av dataene. Styrken til spontane dybdeintervjuer er forskerens aktive rolle i situasjonen, og at rekrutteringen skjer spontant. Ved å være bevisst på interaksjonsdører og interaksjonsskjold (Goffman, 1963), øker sannsynligheten for rekruttering av de mest aktuelle informantene, inkludert informanter som kanskje ikke hadde meldt seg på eller hatt tid til et avtalt intervju på et senere tidspunkt. Dessuten øker sannsynligheten for at informantene kan svare på spørsmålene, fordi både forsker og informant er kjent med samme situasjon, selv om de tilnærmer seg den fra sine ulike ståsted. Begges tilstedeværelse i konteksten for det aktuelle fenomenet det forskes på, og informantens direkte involvering i dette fenomenet, kan dermed bidra til å forsterke studiens gyldighet – idet informant og forsker sammen kan reflektere fram situasjonens mest relevante spørsmål.

OM ARTIKKELEN:

Takk til festivalforskerne som gladelig har delt sine refleksjonsnotater med oss. Vi vil også takke Aksel Tjora for faglige innspill til artikkelen, og miljøet på Sosiologisk poliklinikk for gode metodediskusjoner. Takk også til tidsskriftets redaksjon og to anonyme konsulenter for konstruktive tilbakemeldinger.

REFERANSER

- Andersson, M. (2016) *Theorizing Through Comparative Case Studies*. I P. Sohlberg og H. Leiflufsrud (red.) *Theory in Action*. Leiden/Boston: Brill.
- Aubert, V. (1985) *Det skjulte samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, B. L. (2001) *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Boston: Allyn and Bacon.
- Black, L. (2015) Why Everyday Life Matters: Class, Community and Making Life Livable. *Sociology*, 49(5), 820–836. DOI: 10.1177/0038038515589292
- Campbell, J. L., Quincy, C., Osserman, J. og Pedersen, O. K. (2013) Coding In-depth Semistructured Interviews: Problems of Unitization and Intercoder Reliability and Agreement. *Sociological Methods & Research*, 42(3), 294–320. DOI: 10.1177/0049124113500475
- Cicourel, A. (1964) *Method and Measurement in Sociology*. New York: Free Press.
- Czarniawska, B. (2007) *Shadowing and other Techniques for doing Fieldwork in Modern Societies*. Frederiksberg: Copenhagen Business School Press.
- Ehn, B. og Löfgren, O. (2011) Å fange det unnnflyende. Kulturanalytisk bricolage som metode. I K. Fangen og A.-M. Sællerberg (red.) *Mange ulike metoder*. Oslo: Gyldendal.
- Elden, M., Fjalestad, L., Myrvang, G. og Rasmussen, B. (1980) *Fagbevegelsen og EDB i prosessindustrien. Sluttrapport*. Trondheim: Instituttet for industriell miljøforskning.
- Fangen, K. (2011) Deltagende observasjon. I K. Fangen og A.-M. Sællerberg (red.) *Mange ulike metoder*. Oslo: Gyldendal.
- Garfinkel, H. (1967) *Studies in Ethnomethodology*. Cambridge: University Press. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.
- Goffman, E. (1956) Embarrassment and Social Organization. *American Journal of Sociology*, 62(3), 264–271.
- Goffman, E. (1959) *The Presentation of Self in Everyday Life*. Cambridge: Polity Press.
- Goffman, E. (1963) *Behavior in Public Places: Notes on the Social Order of Gatherings*. New York: Free Press.
- Goffman, E. (1967) *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behaviour*. New York: Anchor Books.
- Goffman, E. (1969) *Strategic Interaction*. Oxford: Basil Blackwell.
- Goffman, E. (1971) *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. New York: Basic Books.
- Goonewardena, K., Kipfer, S., Milgrom, R. og Schmid, C. (2008) *Space, Difference, Everyday Life: Reading Henri Lefebvre*. New York: Routledge.
- Gullestad, M. (1989) *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Habermas, J. (2002) *Borgerlig offentlighet: dens fremvekst og forfall, henimot en teori om det borgerlige samfunn*. Oslo: Gyldendal.
- Hammersley, M. (2008) *Questioning Qualitative Inquiry. Critical Essays*. London: Sage.

- Hammersley, M. og Atkinson, P. (1995) *Ethnography: Principles in Practice*. 2. utg. New York: Routledge.
- Handwerker, P. W. (2001) *Quick Ethnography: A Guide to Rapid Multi-Method Research*. Lanham: Altamira Press.
- Henriksen, I. M. (2015) Kafépupp. *Sosiologisk tidsskrift*, 3(23), 149–170.
- Henriksen, I. M. og Tjora, A. (2014) Interaction Pretext: Experiences of Community in the Urban Neighbourhood. *Urban Studies*, 51(10), 2111–2124.
- Henriksen, I. M. og Tjora, A. (2016) Situational Domestication and the Origin of the Café Worker Species. *Sociology*. Nettversjon først, publisert 12. desember 2016. DOI: 10.1177/0038038516674663
- Jacobsen, M. H. (2009) *Encountering the Everyday. An Introduction to the Sociologies of the Unnoticed*. New York: Palgrave Macmillan.
- Jacobsen, M. H. og Kristiansen, S. (2015) *The Social Thought of Erving Goffman*. London: Sage.
- Kusenbach, M. (2003) Street Phenomenology. The Go-Along as Ethnographic Research Tool. *Ethnography*, 4(3), 455–485.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009) *Det kvalitative forskningsintervjuet*. 2. utg. Oslo: Gyldendal.
- Lemert, C. og Branaman, A. (1997) *The Goffman Reader*. Malden: Blackwell Publishing.
- Levang, L. E., Bye, T. A., Hirsch, A., Røkkum, N. A., Torp, T. U. og Tjora, A. (2017) Musikkfestivalens kollektive effervesens, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 1(56), 62–83.
- Lie, M. og Rasmussen, B. (1983) Kan «kontordamene» automatiseres? Rapport fra prosjektet kontorautomatisering og kvinnearbeidsplasser. Trondheim: Institutt for industriell miljøforskning. SINTEF–NTH.
- Lyman, S. L. og Scott, M. B. (1989) *Sociology of the Absurd*. New York: General Hall.
- Miller, J. og Glassner, B. (2004) The «Inside» and «Outside»: Finding Realities in Interviews. I D. Silverman (red.) *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. London: Sage Publications.
- Murphy, E., Dingwall, R., Greatbatch, D., Parker, S. og Watson, P. (1998) Qualitative Research Methods in Health Technology Assessment: A Review of the Literature. *Health Technology Assessment*, 2(16), 163–197.
- Neal, S. og Murji, N. (2015) Sociologies of Everyday Life: Editor's Introduction to the Special Issue. *Sociology*, 49(5), 811–819. DOI: 10.1177/0038038515602160
- Oddner, F. (2003) *Kafékultur, kommunikasjon og gränser* (PhD). Lund: Lunds universitet.
- Persson, A. og Sellerberg, A.-M. (2011) Lytting på offentlig sted. I K. Fangen og A.-M. Sellerberg (red.) *Mange ulike metoder*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Pink, S. (2012) *Situating Everyday Life*. London: Sage.
- Ryen, A. (2012) *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Scott, S. (2009) *Making Sense of Everyday Life*. Cambridge: Polity Press.
- Silverman, D. (2005) *Doing Qualitative Research*. 2. utg. London: Sage
- Tangney, J. P. og Fischer, K. W. (red.) (1995) *Self-Conscious Emotions*. New York: Guilford Press.
- Thagaard, T. (1998) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Thagaard, T. (2006) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 2. utg. Oslo: Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2012) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tjora, A. (2013) Festivalfellesskapsfølelser. I A. Tjora (red.) *Festival! Mellom rølp, kultur og næring* (265–282). Oslo: Cappelen Damm.

- Tjora, A. (2017) Under utgivelse: *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 3. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Wadel, C. (1979) The Hidden Work of Everyday Life. I S. Wallman (red.) *Social Anthropology of Work*. London: Academic Press.
- Wadel, C. (1983) *Dagliglivets organisering*. Oslo: Universitetsforlaget
- Wadel, C. (2011) Work-along som metode. I K. Fangen og A.-M. Sellerberg (red.) *Mange ulike metoder*. Oslo: Gyldendal.